

JOHAN ÅBERG

KAARLE XII

VANGINVARTIJANA

Johan Åberg

Kaarle XII vanginvartijana

«Public Domain»

Åberg J.

Kaarle XII vanginartijana / J. Åberg — «Public Domain»,

Содержание

1	5
2	9
3	13
Конец ознакомительного фрагмента.	14

Kaarle XII vanginvartijana

1

Heinäkuun 8:s päivä 1700 oli sekä sateinen että myrskyinen. Seuraavan päivän noustessa oli Riian kirkontornin ympäristö kietoutuneena raskaaseen sumuun, mikä milloin nousi, milloin laskeutui, ja esitti kaduilla kuumeentapaisessa kiireessä eteenpäin rientävät ihmiset todellisina sumukuvina. Eikä usva kietonut vaippaansa yksistään mainittua kaupunkia, myöskin lähiseudun yli levisi tämä harmaan kaamea verho, joka raskaana ja kiusallisena peitti alleen kaikki esineet. Se viehkeän vilkas elämä, joka tätä ennen oli vallinnut metsissä, tasangoilla, järvissä, joissa vieläpä ilmassakin, missä linnut leikkiä löivät, oli äkkiä kuin poispuhallettu. Synkkä raskasmielisyys painoi kaikkien mieliä, ja pitkin vesiperäisiä joenrantoja näyttivät puutkin huoaten kumartavan vetisessä puvussaan, joka niitä jäähdyttäen ympäröi.

Tämä raskasmielisyys näkyi tarttuneen niihin neljään ratsastajaankin, jotka noin puolen penikulman päässä Riista hiljalleen ratsastivat pitkin joen pohjoista rantaa. Tuon tuostakin he pysähtyivät koetellakseen rantapengertä, ja myötäänsä kuului heidän huuliltaan tämän tapaisia tunteenpurkauksia: "kirottu ilma! Viheliäiset seudut! Piru olkoon vielä kerta mukana tällaisessa tarkotuksettomassa ratsastuksessa!" y.m.

Vieläpä lausuttiin viimeinen lause niin lujasti, että etunenässä ratsastava nuorukainen äkkiä kääntyi ja kiinnitti suuret siniset silmänsä, jotka tähän asti olivat uinaillen harhailleet esineestä toiseen tai levänneet joen pinnan yli, puolittain ihmetellen, puolittain tyytymättömänä puhujaan.

"Rakas Horn", virkkoi hän sitte juoksijaansa pidättäen, "tehän tiesitte matkan päämäärän ja teillä oli täysi vapaus jäädä kotiin, jos niin olisitte tahtonut. Nyt ei ole paikallaan antaa nuhteita".

Nämä sanat, jotka ilmaisivat, ettei nuorukainen ensinkään ollut tyytyväinen Hornin avomieliseen arvosteluun, vaikuttivat, että tämä heti riensi juoksijoihin esille.

"Teidän majesteettinne", sanoi hän, "olen todellakin pahoillani, jos sanani otettaisi vastaan epäsuosiolla. Niissä ei ole ollut mitään pahaa tarkotusta. Kuitenkin täytyy minun avoimesti tunnustaa, että kardinaali Primaksen kiinniottaminen olisi ehkä tullut menestyksellä kruunatuksi, jos teidän majesteettinne olisi ottanut mukaansa vähintään sata miestä, niinkuin minä ehdotin. Ja onni olisi mahdollisesti siinä tapauksessa ollut meille niin suotuista, ettemme olisi voinut saada ainoastaan Puolan kuninkaan lähintä miestä käsiimme, vaan myös viekkaan saksilaisen kenraali Steinaun, jonka pitäisi olla Paykullin oikea käsi, niinkuin vangit kertovat. Tämä on syynä, myönnän sen, jonkunverran kiivaaseen huudahdukseeni".

Kaarle XII tarkasti Arvid Hornia muutaman silmänräpäyksen ajan niin tutkivasti kuin hän olisi tahtonut nähdä hänen sielunsa syvyyteen tullakseen vakuutetuksi, olivatko Hornin sanat totta eli ei. Senjälkeen sanoi hän äänellä, josta kävi ilmi, ettei epäsuosion laatu ollut niin vaarallista kuin Horn oli kuvitellut.

"Teidän uskollisuutenne, kreivi Arvid, ja se urhoollisuus, jota useasti olette osottanut, antaa minulle takeen puheenne totuudesta. Niin", jatkoi hän antaen pään vaipua rintaa vasten, "minua todellakin sapettaa, että kardinaali pääsi karkuun ja Steinau hänen mukanaan. Olisi muuten ollut hyvä saalis saada heidät kumpasenkä käsiinsä. Mutta", lopetti hän lisäten juoksijansa vauhtia, "minä toivon parempaa onnea seuraavalla kerralla".

Toiset ratsastajat, kreivi Horn, kenraalimajurit Stuart ja Cronhjort seurasivat kuningasta, keskenään ainoatakaan sanaa vaihtamatta. He näyttivät päinvastoin olevan erittäin tyytyväisiä kuninkaan vaiti-oloon, koska he siten saivat tilaisuuden syventyä omiin ajatuksiinsa.

Kun Kaarle XII heinäkuun 8 päivän aamulla ratsasti ajamaan takaa kardinaali Primasta, joka häikäilemättömän ja rohkean Steinaun johtaman pienen joukon kanssa oli uskaltanut lähestyä ruotsalaisten leiriä, oli hän ottanut mukaansa ainoastaan viisikymmentä miestä. Varomattomana, niinkuin ruotsalainen kuningas aina oli, katsoi hän tämän voiman aivan riittäväksi vakoilijajoukon pois ajamiseen. Niin kävikin, mutta kiivaassa takaa-ajossa sattui hän joutumaan saarroksiin, josta hän oman ja seurueensa urhoollisuuden avulla vihdoinkin sentään pelastui menetettyään enemmän kuin puolet joukostaan. Ainoastaan kahdeksantoista miestä oli jälellä. Loput oli joko otettu vangiksi tai makasivat Düna-joen liejuisella rannalla.

Niiden kahdeksantoista joukossa, jotka lyhyen matkan päässä seurasivat kuningasta ja hänen upseereitaan, löytyi myös vanha kersantti Kaski, harmaapartainen ukko, jolla oli vähintään kuusikymmentä vuotta niskallaan, mutta joka silti oli ihmeen reipas mieleltään. Kaski oli palvellut Kaarle yhdettätoista ja ollut silloin aina tulessa mukana. Suurimmissa vaaroissa oli hän ollut mukana: kuolema oli monet kerrat, niinkuin hänen oli tapa sanoa, "töllistellyt häntä kuin petoeläin", mutta tällaisinaanakin hetkinä ei ukko Kaski ollut menettänyt iloista ja reipasta mieltään. Jos joku nuorempi toveri ihmetteli, että Kaski myötäänsä voi olla niin hausalla tuulella, niin sai hän aina ukon huulilta vastauksen hauskan laulun muodossa.

Sellaista iloista ukkelia eivät pahimmatkaan vastoinkäymiset tehneet alakuloiseksi. Hänen iloinen luontonsa vaikutti siinä määrin toverihinkin, että harvoin näkyi hapanta naamaa siinä joukossa, missä Kaski oli.

Koko armeija tunsikin vanhan kersantin, ja kuningas Kaarlekin tapasi toisinaan, kun hän oli huonolla tuulella, etsiä Kaskin seuraa saadakseen kuulla hänen rohkasevia sotakertomuksiaan.

Vanha Kaski, kaikkia tovereitaan päätänsä pitempi, ratsasti pienen joukon etunenässä, jonka päällikkö hän oli siitä lähtien, kun vänrikki taistelussa oli joutunut puremaan ruohoa. Vasemmasta kädestä tippui verta satulaan, jättäen samalla pieniä punaisia merkkejä valkeanharmaan juoksijan sivuille. Terävä sapeli oli miltei leikannut poikki pikkusormen, joka kuitenkin vielä riippui kiinni jännesuonistaan.

Ainoastaan kuninkaan ehdoton kieltö voi estää Kaskia laulamasta reipasta laulunpätkää. Sen sijaan virtasi huoleton pila myötäänsä hänen huuliltaan. Pila koski etupäässä saksilaisia, puolalaisia, venäläisiä ja mitä hänen mieleensä kulloinkin sattui johtumaan, eivätkä omat toveritkaan niin harvoin olleet pilan esineinä. Seurauksena oli, että koko tämä pieni joukko täyttä kurkkua nauraen ratsasti leiripaikalle. Iloisuutta koskeva kieltö oli samalla lakannut.

"Turkanen soikoon, nyt on Kaski jälleen kertomassa juttujaan", sanoi paksunpyöreä kapteeni pitkälle laihankalpealle toverilleen. "Se mies on aina samanlainen".

"Niin, hän on paras miehemme", vastasi laihankalpea upseeri. "Jos kaikilla olisi sama huumori, niin ei meidän koskaan tarvitsisi nähdä ainoatakaan hapanta naamaa".

Ilma oli edelleen ikävä 9: nenkin päivän aamulla. Jo aikaseen, vieläpä ennen auringonnousua, oli ruotsalainen armeija järjestyksessä matkaamaan joen yli. Melkein koko kaupungin asujamisto oli kokoontunut valleille, joita ruotsalaiset jo pitemmän aikaa olivat puolustaneet, ja seurasivat sieltä vaihtelevalla mielenkiinnolla joella ristiin rastiin kulkevia veneitä.

Paykull, joka oli kaikessa rauhassa linnotetussa leirissään ja kaikkein vähimmin ajatteli, että kuningas Kaarle uskaltaisi yrittää virran yli näin sumuisen ja epäedullisen ilman vallitessa, kummastui suuresti, kun yksi hänen ajutanteistaan kiireesti saapui ilmottamaan, että koko ruotsalainen armeija oli tulossa joen yli.

Tuskin puoli tuntia takaperin pakomatkalta leiriin saapunut kardinaali Primas, kunnianarvoisa mies, isänmaataan rakastava ja viekas poliitikko, epäili aluksi upseerin sanoja, mutta vilkas laukausten vaihto etumaisten ruotsalaisten veneiden miehistön ja Düna-joen eteläiselle rannalle sijotetun tähyttäjäjoukon välillä poisti heti sekä hänen että Paykullin epäilyksen. Viime mainittu kävi rauhattomaksi sitäkin suuremmalla syyllä, kun hän aina tähän asti oli elänyt siinä uskossa, että kuningas Kaarle, jos hän olisi niin häikäilemätön, että uskaltaisi joen yli, olisi tehnyt yrityksen

virran ylemmältä kohdalta, jossa löytyi sängen edullinen yli-kulkupaikka. Sinne hän sen takia olikin asettanut kenraali Steinaun johtaman verrattain vahvan joukon. Hevostaan kannustaen täytyi ajutantin rientää kutsumaan kenraalia takasin. Sen jälkeen kiirehti Paykull tanskalaisen kenraali Trampen seuraamana, joka kuninkaansa määräyksestä palveli saksilaisessa armeijassa, joukkonsa etunenässä joen rannalle, missä ensimmäiset ruotsalaiset veneet rannassa laskivat maihin.

Mutta kardinaali Primas oli siksi viisas että hän jäi leiriin. Hän kutsui myös heti kokoon lukuisan palvelijakuntansa ja antoi määräyksen, että kaikki olisivat valmiina mahdollisen äkkinäisen lähdön varalta.

Kauan ei tarvittukaan lähtöä odottaa. Paykullin kaikista ponnistuksista huolimatta nousi Kaarle XII maihin, teki tapansa mukaan kohta hyökkäyksen ja pakotti vihollisen joukot lyhyen taistelun jälkeen peräytymään. Paykull lähetti kerta toisen perästä lisäjoukkoja, mutta aina samalla tuloksella, ja seuraus oli, että hänen heinäkuun 9 päivänä ennen auringonnousua täytyi koko armeijoineen jättää kenttä viholliselle alttiiksi.

Puolalainen kardinaali oli etäämpää huolestuneena seurannut tätä vaihtelevaa taistelua. Kun se viimein alkoi kallistua ruotsalaisten voitoksi, kohosi hänen rinnastaan syvä huokaus ja hän mutisi itseksensä:

"Puolan aika on ohi, kuningas Kaarle voittaa".

Nämä sanat lausuttuaan kokosi hän palvelijansa ja jätti huolestuneen näköisenä leirin, josta ei hän luullut tarvitsevänsä niin pian poistua.

Hyvän matkan päässä leiristä itäänpäin pysäytti palvelijajoukon johtaja äkkiä juoksijansa ja kääntyi kardinaalin puoleen kysymyksellä:

"Mihinkä teidän ylhäisyytenne aikoo matkan johtaa?"

Kardinaali Primas mietti hetkisen, jonka jälkeen hän reippaasti vastasi:

"Rajzaciin".

Palvelija kääntyi kapealle metsätielle, joka joenrantaa pitkin johti aina Rajzaciin asti, joka oli Sobieskin suvun sukutila ja sijaitsi noin kaksi penikulmaa Riistä itäänpäin, ainoastaan muutaman sylen päässä Düna-joen rannasta.

Kun kardinaali Primas huomasi pimeän metsän itseään ympäröivän eikä muita ääniä kuulunut kuin hevosten kavioiden kapse ja puiden suhina, tunsu hän itsensä vihdoin levolliseksi, ja helpotuksen huokaus nousi hänen rinnastaan.

Ylikulun aikana oli Anders Kaski ollut kuninkaan aluksen kintereillä seuranneessa veneessä. Vanhuksen kasvot loistivat tyytyväisyydestä, kuten tavallista. Ainoastaan kerran ne synkistyivät, silloin kun toisella rannalla seisovat saksilaiset alkoivat tähtäämään kuningasta ja hänen seuruettaan.

"Ne lurjukset varmaankin ampuvat hänet läpinäkyväksi kuin ryyniseulan", kirkui hän nähdessään, kuinka pari kuningasta ympäröivää hoviherraa kaatui veteen, kun he Kaarle XII:n sivulla kahlasivat rannalla, jossa eivät syvällä uivat alukset enää uineet, "mutta ennen..."

Kaski ei lopettanut lausetta, vaan hyppäsi notkeasti veneestä ja meni sitte laulaen reipasta sotilaslaulua ja toisinaan lähettäen vihollisille kuulan muodossa lämpimän tervehdyksen, muutamia askeleita kuninkaan edelle.

"Pois tieltä, Kaski!" huudahti kuningas. "Sinun mahtava ruumiisi varjoo minulta näköalan".

"Se hyvä se", vastasi Anders. "Silloin voi teidän majesteettinne olla rauhallinen kuulien suhteen".

Kuningas hymyili vanhan kersantin uskollisuudelle ja innolle ja antoi hänen pitää paikkansa. Juuri kun hän laski vasemman jalkansa rannalle, kuului laukaus ja vanhan kersantin hattu heittäytyi pitkälle veteen. Kaski katseli surullisen koomillisesti perässä tulevien sotilasten polkemia päähinettä ja lausui sitte järeällä äänellä:

"Kiinni noihin lurjuksiin! Minä kyllä hankin itselleni puolalaisen pääkappaleen kadonneen tilalle".

Vanha sotilas pysyttäytyi edelleen joukon etunenässä. Kun hän taistelun päätyttyä lähestyi kuningasta, kuletaen mukanaan kolme omin käsin ottamaansa vankia ja lipun puolikasta, josta hän hetken oli kovasti taistellut erään saksilaisen upseerin kanssa, oli hänen päällellään runsaasti koristettu puolalainen lakki. Tässä päähineessään, joka ei ensinkään ollut sopusoinnussa verestä ja tomusta tahraantuneen ruotsalaisen sotilaspuvun kanssa, oli Kaski niin perin hauskan näköinen, että Kaarle kuninkaankin täytyi vetää suunsa hymyyn. Vanhus nauroi itse eniten, mutta kesken pahinta naurun remahdusta kävivät hänen kasvonsa äkkiä vakaviksi. Jättiläismäinen vartalo värisi liikutuksesta ja äsken niin iloisissa silmissä näkyi kaksi suurta ja kirkasta kyyneltä. Miehekäs äänensä väreili myös liikutuksesta, kun hän huusi:

"Kauan eläköön kuningas Kaarle ja kuolema hänen vihollisilleen".

Ja syy tähän äkkinäiseen muutokseen?

Kesken yleistä riemua, Kaskin juuri tehdessä koomillisia virnistyksiä, oli kuningas sanonut:

"Mene vaihtamaan puolalainen lakkisi, joka sinua ei ensinkään pue, vänrikki Kaski".

2

Rajzacin linna sijaitsi, kuten mainittu, noin kaksi penikulmaa Riian kaupungista itäänpäin lähellä Dūna-joen rantaa. Vuosisatoja oli kulunut siitä kun sen mahtavat peruskivet oli laskettu. Kolme tornia, yksi keskessä ja kaksi pienempää kummassakin päässä, kohosivat huomattavasti sammaleiden peittämien harmaiden seinien yli, ja ne näkyivät pitkälle linnaa ympäröivän metsän yli. Korkea suojelusmuuri, jossa oli useita ampumaluukkuja, antoi Rajzacille linnotuksen muodon, ja sellaiseksi se jossain määrin oli tarkotettukin.

Aika, jota kertomuksemme käsittelee, oli kaikkea muuta kuin rauhallinen, ja tämän edelliset vuosikymmenet olivat samanlaatuisia. Venäläisten, turkkilaisten ja saksalaisten kanssa käytyjen taistelujen vaihteluksi oli myös toisinaan sisällisiä levottomuuksia, jotka saattoivat Puolan asukkaat varustautumaan toisiaan vastaan. Puolalainen ylimistö oli nimittäin vallanhimoista ja itsetietoista väkeä, jonka voi saada ainoastaan asevoimalla tunnustamaan ylempänsä, sellaisen, jolla yksinään oli ratkaiseva voima. Sanaa "puolalaiset valtiopäivät" käytettiin sentähden usein, kun tahdottiin kuvata epäjärjestystä kokouksessa, jossa kaikki jäsenet koettavat kynsin hampain saada oman yksityisen mielipiteensä määrääväksi, siten synnyttäen hajaannusta ja epäjärjestystä.

Ruotsin kuninkaiden sotarekillä Puolaa vastaan oli tämä sisäinen kateus ja eripuraisuus hyvä ase vallottajan käsissä, niinpä nyt Kaarle kahdennentoistakin retkellä. Tietysti löytyi myös rehellisiä ja isänmaataan rakastavia puolalaisia, jotka tekivät ahkeraa työtä pitääkseen Puolan kansan koossa, mutta he eivät onnistuneet. Jokainen tahtoi olla herra, ei kukaan totellut, ja sentähden onkin Puola jo meidän aikanamme mennyt perikatoaan kohden, s.t.s. lakannut olemasta oma kuningaskuntansa. Kolmen mahtavan naapurinsa, Venäjän, Preussin ja Itävallan jakamana on sillä vain nimensä jälillä.

Mutta me palaamme takasin Sobieskin suvun vanhaan sukutilaan. Sadun jättiläisen kaltaisena seisoi Rajzacin linna siinä näköjään aivan hyljättynä. Sen muurilta eivät kaikuneet mitkään sotahuudot eikä pienten pensaiden ja köynnösten peittämistä ampumaluukuista mitkään kanuunansuut vilkkuneet anastajaa vastaan. Iloiset laulut eivät kaikuneet avarista saleista, ei näkynyt komeasti puettuja ritareita korskuvien ratsujen selässä, ei helliä impyeitä ihanina kesä-iltoina kuuntelemassa luutun sointuvia näppäilyjä, eikä raikuvia metsästystoitotuksia metsikössä, vaan kaikkialla vallitsi raskas ja painostava synkkyys, joka oli täydellisessä sopusoinnussa itse linnan kanssa, jonka keskitornissa oleva rautainen tuuliviiri surkeasti natisten käänteileikse sinne tänne, aikaansaaden niin kamalan ja aavemaisen tunnelman pimeässä yössä. Ainoastaan silloin tällöin näkyi joku ihmisolento pelokkaan laahustavasti hiipivän pitkin vallia eli arasti katsovan jonkun ampumaluukun lävitse, josta hän silloin oli pakotettu ajamaan pois ne pienet nelijalkaiset asukkaat, jotka linnan hallitsijattarelta lupaa pyytämättä olivat sinne asettuneet asumaan. Tuskin kertaa päivässä käännettiin linnan raskasta tammiporttia saranoillaan.

Ja kuitenkin säilytti Rajzacin linna monta hauskaa muistoa erittäinkin niiltä ajoilta, kun Puolan suurin sankari, kuningas, Johan Sobieski, joka puolalaisen armeijan avulla pelasti voittoisan turkkilaisen joukon piirittämän Wienin, oleili täällä. Juhlatilaisuus seurasi toistaan, suuret salit loistivat kullassa ja purppurassa. Ei näkynyt täällä silloin happamia naamoja, kun Puolan parhain ylimistö oli rientänyt tänne, saadakseen nauttia sankarikuninkaan läsnäolosta.

Kuinka ihana olikaan mennyt aika ja sen mukanaan tuoma ritarillisuus ja runollisuus! Mitä enemmän aika riensi eteenpäin, sitä proosallisemmaksi se muodostui. Edellisten vuosisatojen tunnus oli kiitos ja ylistys, nykyajan tunnus on raha, raha! Mammonan takia heittävät nykyajan lapset ajattelemattomasti pois kunniansakin.

Johan Sobieskin kuoleman jälkeen jäi Rajzacin linna suvun omaisuudeksi, ja aikana jota tämä kertomus koskettaa, asui linnassa ruhtinas Sobieskin ijäkäs puoliso. Vanha linna näytti nyt olevan ikäänkuin häpeissään muistellensa entisiä loisto-aikoja.

Sen päivän iltana, jolloin Kaarle XII kulki Düna-joen yli, oli leskiruhtinatar Martha Sobieski kutsuttanut ympärilleen koko palvelijakuntansa, joka nousi lähes sataan henkeen, ja pitänyt heille seuraavan puheen:

"Olen tänään saanut kirjeen ruhtinas Sergo Panitzkyltä, joka on kihloissa poikani tyttären kanssa. Kirjeessä ilmoitetaan, että anastaja, ruotsalainen kuningas, lähestyy näitä seutuja. Kysyn teiltä nyt, tahdotteko uskollisesti palvella Puolaa ja sen kuningasta?"

"Tahtomme", vastasivat kaikki syvään kumartaen sekä asettaen käden rinnalleen uskollisuuden merkiksi.

"Hyvä on. Aseita löytyy vanhassa arsenaalissa. Ne eivät ole olleet anastajan iso-isän aikojen jälkeen käytännössä, mutta tuottakoot ne nyt jälleen kunniaa. Sinä, Joseph", jatkoi hän kääntyen vanhimman palvelijan puoleen, jota vanhuutensa ja uskollisuutensa takia pidettiin suuremmissa arvossa kuin muita palvelijoita, "sinä ryhdyt komentajaksi, minä luotan sinuun".

Vanha uskollinen palvelija teki vielä syvemmän kumarruksen kuin toiset ja sanoi:

"Pyhä neitsyt on todistanut, että minä uhraan henkeni ja vereni hallitsijattareni edestä, ja minä menen takuuseen siitä, että toisetkin palvelijat tekevät samoin".

Kun Martha Sobieski vielä kerran oli vastaanottanut palvelijain uskollisuuden vakuutukset itseään ja Puolaa kohtaan, meni hän pää pystyssä ja pojantyttärensä tukemana sisälle huoneeseen. Tyytyväisyys, joka niin selvästi kuvastui hänen piirteistään uskollisuusvakuutusta tehtäessä kartanolla, hävisi vähitellen, ja kun hän oli tullut suureen raskailla kullatuilla nahkatapeteilla koristettuun salooniin, jossa kuningas Johan muinoin tapasi vastaanottaa vieraitaan ja jossa Sobieskin suvun kuolleiden jäsenten muotokuvat mykkinä katselivat elossa olevia jälkeläisiä, vaipui hän huohottaen mukavaan nojatuoliin ja kätki muutamiksi silmänräpäyksiksi vanhan liituvälkeiden hiuksien ympäröimän päänsä käsiinsä, samalla kun raskaat huokaukset nostattivat hänen rintaansa.

Eleonora seisoi mykkänä ja ajatuksiinsa vaipuneena hänen edessään. Nuori ruhtinatar ei ollut kasvopiirteisiin ja muotoon nähden kaunis, mutta hänen pienillä kasvoillaan lepäsi niin ihmeen sydämellinen hyvyys, mikä hänen tummansinisistä silmistäänkin kuvastui, että sen, joka kerran näki tämän nuoren ruhtinattaren, oli mahdoton häntä unohtaa. Suloinen ja puhdas naisellisuus teki hänet viehättävämmäksi kuin moni häikäisevä kaunotar oli.

Kauan odotettuaan, että leskiruhtinatar alkaisi puhumaan, kävi tämä odotus hänelle vihdoin liian pitkäksi, ja hän virkkoi sentähden viononpehmeällä äänellä:

"Mitä sinä ajattelet, iso-äiti?"

Tämä lempeä ääni herätti rouva Marthan unelmistaan.

"Lapseni", sanoi hän hetkisen katseltuaan ympärilleen, "vaikeat tapaukset odottavat meitä. Niinkuin äsken kuulit, lähestyy Kaarle XII seutujamme. Ylpeänä menestyksestään tsaarin joukkoja vastaan ei hän tahdo enempiä eikä vähempää kuin panna kuningas Augustin pois valtaistuimelta. No, no", jatkoi vanhus viitaten Eleonoraan olemaan hiljaa, "yhdeksi näkökannalta katsoen ei hänen aikomuksensa ole niin perin moitittava. Saat kuulla, lapseni", jatkoi hän, huomattessaan, että pojantytär osotti ihmettelyä, "etkä sinä enää ihmettele. Kuningas Kaarle oli juuri noussut valtaistuimelle, kun tsaari Pietari, kuningas August ja Tanskan kuningas äkkäarvaamatta ja ilman syytä hyökkäsivät hänen päälleen. Viimemainitun kanssa hän selvitti asian miltei samassa silmänräpäyksessä, Venäjän tsaari on lyöty, ja vastapalvelukseksi kuninkaamme osanotosta toisten suunnitelmiin on nyt tämä itsepäinen ruotsalainen saanut päähänsä vallata häneltä Puolan kruunun. Niin ovat asiat nykyisin".

"Mutta", virkkoi Eleonora mieltävästi, "kenen hän tahtoo asettaa tilalle? Itsensäkö, niinkuin hänen iso-isänsä teki?"

"Hänen suunnitelmistaan ei vielä tiedetä varmuudella mitään", vastasi rouva Martha vitkaan. "Veljelläni, kardinaalilla, on kyllä lähempiä tietoja siitä, mutta häntä en ole pitkään aikaan nähnyt. Valtiomiehenä ei hän sitäpaitsi ole ylen aulis antamaan tietoja. Olen useasti kysynyt häneltä asioita,

jotka koskevat poliittista elämää, mutta aina saanut vältteleviä vastauksia. Niin, herrat diplomaatit ovat, niinkuin entisajan oraakkelit, niukkoja tiedonannoissaan".

Voimiaan ponnistellen lausuttuaan nämä sanat, vaipui leskiruhtinatar takaisin nojatuoliinsa ja kätki taas kasvot käsiinsä. Muutaman minuutin kuluttua nousi hän ylös ja viittasi Eleonora luokseen.

"Ota kynttilä, lapseni", sanoi hän tuskin kuuluvalla äänellä.

"Paneutuuko iso-äiti levolle?"

"En. Ota kynttilä!"

Rouva Martha otti sen jälkeen Eleonora kädestä kiinni ja meni hitain askelin Johan Sobieskin muotokuvan luo.

"No niin, no niin", virkkoi leskiruhtinatar, kun kynttilänvalo valaisi kuninkaan kauniita kasvoja, "nyt voivat vanhat silmäni selvemmin nähdä sinut, sinä Puolan suurin sankari! Oi, jospa sinä nyt eläisit! Silloin voitokas käsivartesi musertaisi tämän pohjoisen karhunmaan kuninkaan, joka nyt riehuu viljavilla seuduillamme ja häikäilemättömästi leikkii Puolan kunniakkaalla kuningaskruunulla. Mutta anna kuitenkin henkesi tulla ei ainoastaan Puolan kuninkaan vaan myös koko hänen sotajoukkonsa yli, niin että ne voisivat ajaa pois anastajan ja palauttaa levon ja rauhan vertavuotavaan maahamme. Sinun käsiisi, pyhä neitsyt", jatkoi hän tehden hartaasti ristinmerkkejä kultaisen madonnankuvan edessä, "sinun käsiisi, pyhä Jumalan äiti, jätän Puolan kohtalon, poista paha, ennenkuin vihollinen saa liian suuren vallan maassa. Me luotamme sinun apuusi, joka et koskaan ole kääntynyt pois niistä, jotka rehellisellä sydämellä polvistuvat edessäsi".

Vanhus oli juuri laskeutumaisillaan polvilleen silkkipallille, kun samassa salongin hämärästä nurkasta ääni lausui sanan:

"Amen!"

Ääni kuului niin kumealta, melkein pä kamalalta, suuressa salongissa, ja naiset kääntyivät kauhistuneina ääntä kohden. Rouva Martha sai kuitenkin heti takaisin mielenmalttinsa ja virkkoi terävällä äänellä:

"Kuka se on, joka uskaltaa ilmottautumatta tunkeutua tänne? Kuinka hoitaa Joseph tehtävänsä!"

"Älä moiti vanhaa, rehellistä miestä", virkkoi vieras, ja samassa astui pitkä, ylevä mies esiin.

Leskiruhtinatar oli nyt tuntenut äänen.

"Veljeni, veljeni", virkkoi ruhtinatar rientäen kardinaali Primasta vastaan, joka sydämellisesti syleili sisartaan. Kardinaalin takana näkyi nuori komeasti puettu puolalainen. Hienojen huulten ympärillä oleva röyhkeä ja ylimielinen piirre vaikutti sen, ettei hän ollut erityisemmin puoleensa vetävä.

Tämä mies oli ruhtinas Sergo Panitzky, viimeinen jälkeläinen aikasempien urotöittäensä kautta loistavassa suvussa, joka Kaarle X Kustaan sodassa teki itsensä kuuluisaksi sekä Puolassa että Tanskassa. Ruhtinas Sergo ei kuitenkaan vielä ollut ehtinyt tehdä itseään kuuluisaksi muuten kuin ennenmainituilla "puolalaisilla valtiopäivillä", missä hän sekä sopivissa että sopimattomissa tilaisuuksissa oli ärsyttänyt toisinajattelevat itseään vastaan. Hyväksi onneksi oli kesken kaikkea puhjennut sota, ja kunnianhimoinen ruhtinas riensi heti kardinaali Primaksen luo, jonka piti tulla hänen sukulaisekseen.

Puolassa niinkuin melkein kaikissa muissakin maissa oli vallalla se tapa, että ylhäiset perheet kihlasivat lapsensa jo kehdoissa, huolimatta siitä, voivatko he sitte kypsyeemmässä ijässä pitää toisistaan eli ei. Siten luonnollisesti syntyi monta onnetonta avioliittoa, mutta tämä ei kuitenkaan liikuttanut avioliittosopimuksen tekijöiden vanhempia, jotka panivat painoa ainoastaan syntyperään ja rikkauteen.

Juuri sellainen kihlaus satoi nuoren ruhtinattaren Eleonora Sobieskin Sergo Panitzkyyn, josta rouva Martha hetki sitte oli puhunut palvelijoille. Kihlatut olivat ainoastaan kolme kertaa nähneet toisensa, mutta heti ensi kerralla oli Eleonorassa herännyt ehdoton vastenmielisyys ruhtinas Sergioa kohtaan. Eikä hän mitenkään tahtonut vastenmielisyyttään salata, ei edes iso-äidin ja kardinaalin läsnä

ollessa. He eivät olleet tähän asti mitään sanoneet, mutta nyt kun ruhtinas tuli kohteliaasti kihlattunsa luo ja aikoi suudella hänen kättään, mutta Eleonora veti äkkiä kätensä pois, lausui leskiruhtinatar ankarasti:

"Eleonora! Älä unohda, että hän on sinun kihlattusi!"

Nuori ruhtinatar kalpeni huomattavasti ja hänen kätensä vapisi, kun hän vastenmielisesti ojensi sen. Mutta ruhtinas Sergon huulet olivat tuskin koskettaneet sitä, kun Eleonora tulisesti veti kätensä takasin ja riensi kuin pelotettu karitsa pois huoneesta, ennenkun läsnäolevat olivat ehtineet tointua hämmästyksestään ja ihmettelystä.

"Älkää pahastuko hänen sopimattomasta käytöksestään nykyhetkellä", sanoi rouva Martha parhaansa mukaan koettaen salata harmiaan. "Teidän saapuessanne oli meillä vakava keskustelu, ja luultavasti teidän äkkinäinen tulonne hämmästytti häntä siinä määrin että hän riensi pois. Hänhän on vielä niin nuori", jatkoi vanhus onnistuen huultensa ympärille saamaan sovituksen hymyn, "pari vuotta lisää vaan, niin kyllä hän varmaankin on toisellaisessa mielentilassa".

Ruhtinas Sergo kumarsi syvään, samalla purren huuleensa. Hän oli kyllä ennenkin huomannut, kuinka epäsuosiollinen Eleonora oli häntä kohtaan. Mutta hän ei siitä puhunut nyt mitään, vaan suuteli kunnioittavasti vanhan leskiruhtinattaren kättä, jonka jälkeen hän istuutui akkunan viereen, sormillaan naputtaen marssia, joka oli selvä todistus niistä tunteista, jotka hänen sisässään liikkuiivat.

Sisar ja veli olivat pian syventyneet keskustelemaan päivän tapahtumista, ja leskiruhtinatar sai nyt kuulla kauan odottamansa tiedon, kenet Kaarle XII oli määrännyt Augustin seuraajaksi Puolan valtaistuimelle.

Stanislaus Leczinskin nimeä lausuttaessa vetäytyi leskiruhtinattaren otsa syviin ryppyihin. Kiivaasti tarttui hän veljensä käteen ja kuiskasi hänen korvaansa liikutetulla äänellä:

"Vastusta tätä nimitystä niin paljo kuin voit. Sinä tiedät, etteivät Leczinskin ja Sobieskin suvut ole koskaan katsoneet toisiaan lempein silmin".

"Mutta kuningas sanoo, ettei hän tunne ketään jalompaa puolalaista", virkkoi kardinaali vitkaan.

"Ei ketään", huudahti leskiruhtinatar nousten ylös ja heittäen samalla silmäyksen veljeensä. "Ei ketään! Äh! Missä sitte hänen silmänsä ovat! Etkö sinä..."

Kardinaali asetti samassa kätensä sisarensa huulille, samalla kun hän heitti merkitsevän sivusilmäyksen akkunaa kohden, jonka luona ruhtinas Sergo oli. "Kahdenkesken", sanoi hän.

"Niin", kuiskasi ruhtinatar, joka ymmärsi kardinaalin viittauksen, "huomen-aamuna rukoushuoneessani".

Siskokset erosivat sen jälkeen ja menivät kumpikin huoneeseensa. Ruhtinas Sergo jäi edelleen akkunan viereen, rummuttaen sormillaan kiivasta marssia. Vihdoin nähdessään Eleonoran menevän linnankartanon poikki, riensi hän ulos pitkin leveitä rappuja, mutisten itseksensä:

"Itsepäinen ja omavaltainen hän on, mutta vielä ovat, taivaalle kiitos, vanhat lakimme voimassa, ja niiden mukaan hänen täytyy tulla minun omakseni".

3

Kardinaali Primaksen vanha palvelija, harmaapartainen Czary, oli onnettomuudekseen väännähtänyt jalkansa, kun hän ollessaan seikkailuretkellä lähiseuduilla, oli nousemassa hevosen selkään seuratakseen herraansa. Hevonen, joka ei ollut tottunut uuteen ratsastajaansa, heitti Czaryn muitta mutkitta maahan ja nelisti suoraa päätä Ruotsin voitokkaita joukkoja vastaan, mitkä sen sitte ottivat kiinni.

Ja siinä virui nyt Czary kiroten loukkaantuneine jalkoineen, voimatta päästä niin minnekään. Pieninkin liike pakotti tuskasta huutamaan.

"Nyt ne koirat tulevat!" mutisi hän itsekseen, kun hän näki ruotsalaisten lähestyvän, "oi jos vois sin paeta!"

Anders Kaski, joka samalla lähestyi, kuuli Czaryn voitotukset.

"Tuon miehen kanssa on varmaankin huonosti", virkkoi hän kumartuen puolalaisen yli. "Kuinka on laitasi?"

Czary, joka ei ollut ymmärtävinään ruotsia, osotti ääneti jalkaansa.

Anders tarttui jalkaan kiinni, mutta hellitti siitä heti, kun puolalainen alkoi hirveästi ulvoa. Kun pahin tuska oli ohi, katsoi Czary parhaaksi antautua ruotsalaisen vaalittavaksi.

"Vasen jalkani on väännähtänyt", sanoi Czary.

"Vähät siitä", tuumi Kaski. "Minun on sekä käteni että jalkani väännähtäneet, ja kuitenkin olen vielä kokonainen".

"Älä jätä minua tähän makaamaan", rukoili Czary onnettomalla äänellä.

"Minä olen kardinaali Primaksen palvelija ja..."

"Ahaa", keskeytti Kaski, joka oli kuninkaan usein kuullut sanovan, että hän mistä hinnasta tahansa tahtois saada kardinaalin valtaansa, "sinä saat kait tehdä seuraa toisille vangeille".

Tällä odottamattomalla tavalla tuli Czary ruotsalaisten leiriin. Niin ei hän ollut odottanut seikkailun päättyvän, mutta hädällä ei ole lakia, hänen täytyi taipua kohtaloonsa, tahtoi hän sitte eli ei.

Kun Kaarle XII hetkistä myöhemmin kävi vankeja katsomassa, osotti hänen seurassaan oleva vänrikki Kaski Czarya lausuen:

"Hän on itse sanonut olevansa kardinaalin palvelija".

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.